

РЕЦЕНЗИЯ

От: доц. д-р Венцислав Димов (СУ „Св. Климент Охридски“; ИГ „Етномузикология“, Сектор „Музика“, Институт за изследване на изкуствата – БАН)

На: Дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“ в област „Музикознание и музикално изкуство“ (шифър 05.08.02)

Автор: Милко Душков Няголов, докторант към катедра „Музикален фолклор“, Факултет „Музикален фолклор и хореография“ при АМТИИ – Пловдив

Тема: „Гайдарското изпълнителско изкуство във Варненско и Шуменско ”

Научен ръководител: проф. Милчо Василев, АМТИИ – Пловдив

1. Введение с представяне на докторанта

Милко Няголов, редовен докторант към катедра „Музикален фолклор“, факултет „Музикален фолклор и хореография“ при АМТИИ – Пловдив, представя за разглеждане дисертационен текст, който обобщава няколкогодишните му научни изследвания върху гайдарското изпълнителско изкуство. Изборът на темата е обусловен както от професионалната квалификация на Няголов като гайдар и преподавател по гайда, така и от особеното място на гайдата в българската традиционна култура. Тя не само е „един от най-разпространените и обичани музикални инструменти сред българското население“, но е особен инструмент според автора: „уникален сам по себе си, дъвен и сакрален“ (с. 4). Подходът към темата и нейната конкретизация е първият успех на докторанта: той се насочва към дълбоко позната и изживяна от него музикална практика (авторът от дете свири на гайда, овладял е всички степени на обучението и професионалната реализация – детска школа, специализирано средно училище, музикална академия, докторантура), като избира да направи регионално изследване на гайдарска практика в район, определян от предходни изследователи и самия учен като „гайдарски център“, „силна гайдарска школа“, „обособено гайдарско средище“ (с. 5) – район, чиято гайдарска школа познава „отвътре“. Изследването е построено върху богата емпирическа база, съчетава теоретична

подготовка и познание на предходната изследователска традиция (това се откроява в уводната част „Литературен обзор“), с културноисторическо разполагане на изследователския обект (видимо в глава 1. „Обща картина на региона“ и глава 2. „Гайдата в региона“), но акцентира най-вече върху регионалната гайдарска музика и характерните похвати за изпълнение във Варненско и Шуменско (разкрити в глави 3. и 4.). Това изследване продължава делото на българските органиолози и етномузиколози, като Райна Кацарова, Иван Качулев, Вергилий Атанасов и др., но се вписва и в заявените и защитени приоритети на преподаватели и учени от АМТИИ – Пловдив, които създават собствена изследователска традиция в проучване на фолклорната инструментална музика с книгите, публикациите и дисертациите на професорите Милчо Василев, Тодор Киров, Любен Досев Костадин Бураджиев и др. и тези на по-младото поколение Владимир Владимиров, Иван Георгиев, Васил Василев и др.

Милко Душков Няголов е редовен докторант към катедра „Музикален фолклор“, Факултет „Музикален фолклор и хореография“ при АМТИИ – Пловдив, с научен ръководител проф. Милчо Василев, зачислен след успешно издържан конкурс през 2013 г. По време на докторантското обучение е издържал всички необходими изпити, водил е семинар по програма „Еразъм“ в Швеция (2015), участвал е в Международния летен семинар на АМТИИ като обучител (2016). Направил е четири публикации по темата – три в научни издания, една в популярно. През 2016 г. е отчислен с право на защита. В хода на работата първоначалната тема на дисертацията „Гайдарското изпълнителско изкуство в Североизточна България“ е променена с решение на ФС на АМТИИ на „Гайдарското изпълнителско изкуство във Варненско и Шуменско“.

2. Върху дисертацията: тема, обект, цели, задачи, методология

Милко Няголов решава да фокусира изследователските си усилия върху известната, но малко проучвана гайдарска традиция на Шуменско и Варненско. Определя като обект на дисертацията си гайдарското изпълнителско изкуство, а предмет – изпълнителските и художествени похвати в традиционното гайдарско изпълнителско изкуство в регионите около Варна и Шумен. Цел на разработката, според автора, е научна обосновка на типичните гайдарски прийоми, използвани в инструменталната практика на региона и посочване на спецификите на изпълнение, които характеризират Варненския и

Шуменския гайдарски стил. За постигане на целта се поставят няколко задачи: анализиране на предходните научни изследвания по темта; очертаване на регионалната (географска, етнодемографска, историческа) специфика на средата в която съществува гайдарската практика; описание на традиционните инструменти, използвани в изпълнителската практиката на региона; органология на гайдата в нейните локални варианти; събиране и дешифриране на гайдарски мелодии от региона и издирване на данни за изпълнителите; описание на основните функции на гайдата в бита и обичаите на населението в региона; анализиране на част от събраните гайдарски мелодии от Варненско и Шуменско; детайлно изясняване на характерните изпълнителски похвати при свирене на традиционни гайдарски мелодии от региона с изводи за спецификата на гайдарското изпълнителско изкуство във Варненско и Шуменско. Използваните методи в теоретичното изследване, които авторът сочи без аргументиране, са „теоретичен анализ, контент-анализ, синтез, теренно проучване, измерване, наративен метод, наблюдение“. Това излагане би могло да бъде не толкова служебно и по-прецизно: авторът е извършил мащабни наблюдения върху разнородна литература: сборници, научни и органологически трудове, популярни и публицистични публикации, методически ръководства и учебни материали. Издирвателската работа в архиви и дискографски източници е продължена с теренна работа – наблюдения на гайдарски практики, интервюта с гайдари, органологически изследвания, както и с транскрибиране на записи и с анализ на нотограми. Може да се обобщи, че Няголов комбинира теренна, събираческа и теоретическа работа; наблюдения и музикални анализи с интерпретация на първични и вторични източници, като прави опит за синтез на нови знания, комбинирайки качествени и количествени методи на изследване.

3. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертацията е с общ обем от 255 страници: теоретична част от 207 страници, списък на използваната литература (9 страници – 131 заглавия, от които 125 на кирилица и 6 на латиница, и 7 електронни източника), две приложения – списък на информаторите и транскрибирани инструментални мелодии (33 информатори и 42 нотограми). Съдържанието е структурирано в увод, четири глави, заключение, използвана литература и приложения. В текста има илюстрации: 30 снимки, 3 карти, 4 схеми и 95 нотни примера.

В увода са очертани обектът, предметът, целта и задачите на изследването, използваните методи. Важна част от него е т. нар. „литературен обзор” – опитът на автора да се обобщят научните публикации по проблема, които според Нягулов са „твърде малко”. Въпреки това твърдение, той е издирил и представил накратко над 40 заглавия на статии, научни съобщения, сборници, монографии, появили се между 1895 и 2014 г. Първа глава – „Обща картина на региона” – дава географски, исторически, етнодемографски щрихи на средата, в която съществува гайдарското изкуство. Авторът е включил и обзор на традиционните инструменти и практики в региона – в миналото и в съвременността. Във втора глава „Гайдата в региона” се представя историята и органологията на гайдата: исторически сведения, данни за устройството, използваните материали и инструменти за изработка на гайда, както и разновидности на инструмента, намиращи приложение в локалната изпълнителска практика. Важна част от главата е детайлното прочуване на функционирането на гайдата в Шуменско и Варненско: солово и ансамблово, в ритулната система и в условията на нейните трансформации и модернизации (самодейност, професионални ансамбли, сватбарски оркестри и музикални школи). Въз основа на наблюденията са изведени основните микрорайони като изразени гайдарски средища с емблематични за региона гайдари и майстори на гайди. В трета глава „Гайдарската музика, изпълнявана в региона” са описани и анализирани традиционните гайдарски мелодии, систематизирани на метроритмичен принцип: безмензурни мелодии; мелодии в 2/4; мелодии в неравноделни размери. Авторът анализира музикалното съдържание на гайдарската практика и извежда основните изразни средства при характерните гайдарски мелодии в региона (мелодика и орнаментика, ладова организация, амбитус, метроритмика). Четвърта глава „Характерни похвати при изпълнение” сочи и анализира специфичните гайдарски прийоми в изпълнителската практика във Варненско и Шуменско: вибрато; глисандо; подложени тонове; легато с участие на подложен тон; отзвучаващ тон и употребата му при свирене в щрих стакато; ритмизиране на мелодията; „кърма”; двоен гриф; орнаментиране на мелодията. Заклучението обобщава наблюденията и – според мен ненужно – повтаря в резюме направеното в отделните глави. Закономерно са изведени като автосправка приносите – 7 на брой според автора.

4. Преценка на личните приноси на докторанта

Милко Няголов сочи в автосправка следните приноси на своя труд: 1. За първи път се прави цялостно изследване на гайдарската изпълнителска практика във Варненско и Шуменско; 2. Изследвани са локалните конструктивни разновидности на гайдата – високи гайди, двугласна гайда, гайдуница с девет грифови отвора, гайдуница с клапа, мях от изкуствена материя, карбонов пискун, рошави гайди – описани и снимково онагледени; 3. Описане на основните функции на гайдата във Варненско и Шуменско; 4. Публикуване за пръв път на събраните на терен 42 гайдарски мелодии от региона с нотограми и анализирани фрагменти; 5. Първо описание на типичните гайдарски похвати в локалното гайдарско изпълнителско изкуство; 6. Изследване на похвата „кърма“, произхода на думата и внедряването ѝ в гайдарската изпълнителска практика; 7. Анализ на „ритмизирането на мелодията“, отличаващо Варненския и Шуменския гайдарски изпълнителски стил. Приемам посочените приноси.

Въз основа на аналитичния и критичен прочит на дисертационния труд „Гайдарското изпълнителско изкуство във Варненско и Шуменско“, може да се заключи, че авторът прави важно изследване, което допълва и обогатява регионалните изследвания на инструменталната и гайдарска традиция на Североизточна България. Той въвежда нова субрегионална специфика на регионалната традиция, като обосновава избора на своя обект – гайдарското изкуство във Варненско и Шуменско – с плътно описание и аналитични прочити на събрана от самия него на терен богата база (сведения от около 30 селища във Варненско, Шуменско, Новопазарско, Девнеско, Суворовско и др.), съдържаща записана музика, знанието на местните гайдари за нея, органологически аспекти на локалната гайдарска традиция. Изследването е регионално, но отразява и динамиката на процесите – взаимодействия с други регионални стилове, ролята на междуселищни музиканти, ролята на музиканти от различни етнографски и етнически групи, съвременното състояние и промените в традиционната музика като репертоар, изпълнителски маниер, функциониране. Всичко това аргументира други положителни качества на работата: актуалност на тематиката и разработката; диалогичност – авторът не претендира за пълна изчерпателност, приема труда си за база за по-нататъшни научни изследвания; научна новост; намирането на собствена „ниша“ в научното поле (развойните процеси в регионалното гайдарско изкуство); компетентност по проблема.

5. Критични бележки и препоръки

Авторът има амбиции да се представи една максимално плътна картина на динамиката в традиционното гайдарско изкуство. Тъкмо това, обаче, не може да оправдае някои разминавания между намерения и постигнати резултати. Така например, твърдението, че има „обстойното проучване на литературните източници“ не е съвсем точно. Ако бе запознат с монографията на Тимоти Райс за преживяването на българската музика през биографичния опит на Костадин Варимезов, той щеше да обогати информацията си по много от важните в изследването теми, включително и за кърмата, разбирането за която Райс предава през вербалзираното от Варимезов традиционно знание за звук, орнаментика и тембър и промените в него, следствие от модернизация, свирене в група и в оркестър (в главата „Новото общество и неговата музика“ – вж. „May It Fill Your Soul“, Timothy Rice, 1994, University of Chicago Press, с. 191-192).

За да се постигне „цялостно изследване на гайдарската изпълнителска практика във Варненско и Шуменско“, което е не само амбиция, но и деклариране на авторски принос, е нужно познание и въвеждане в анализите на възможно най-пълна информация за явленията. Авторът, за съжаление, не е използвал по-ранни записи от тези, които е открил по време на теренната си работа. Липсва информация за архивни звукозаписи, фонографски и дискографски източници, която би могла не само да обогати прегледа на литературата в увода, но да намери място в глави 2 и 3, при анализа на гайдата и гайдарската музика в региона. Впрочем, такива данни предлага научната литература – най-ранни записи на гайда от Варненско и Шуменско, правени с научна цел, са правени от Райна Кацарова на Петия селскостопански събор във Варна през 1939 г. Тя записва изпълнения на: Миньо Василев от с. Драгоево, Преславско; Семо Чакалов от с. Равна, Провадийско; Жеко Йорданов от с. Стамболски, Шуменско; Марин Георгиев, от с. Митрополит Симеон, Шуменско; от Марин Костов, роден в Добрич и живеещ във Варна и др. Публикувал съм за това статии в академичното списание „Българско музиковедие“ („Ранни записи на традиционни инструменти в България“, 2006, бр. 3, вж. с.83-85; „Райна Кацарова най-ранните теренни звукозаписи на традиционна музика от България, 2016, бр. 1, вж. с. 43). Пожелавам на автора да предприеме стъпки за публикуване на изследването си, като обогати източниците и въведе още някои необходими изследвания в труда си.

Заключение:

Трудът „Гайдарското изпълнителско изкуство във Варненско и Шуменско ” с автор Милко Душков Няголов е приносен според показателите за научна дейност, посочени в ЗРАСРБ, изследва важна етномузикологическа проблематика, доразвива и обогатява съществуващите досега знания в българската наука. Той напълно отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и ППЗРАСРБ за присъждане на ОНС „Доктор”. Оценката ми за труда е висока и положителна, гласувам за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ на Милко Няголов и призовавам колегите от научното жури да сторят това. Достоинствата на труда са постижения както за автора, така и за научния му ръководител проф. Милчо Василев, както и за колегията на факултета в Академията, които имат заслуга за постигането на успешните научни резултати в рецензираната дисертация.

София, 28.05.2018 г.

Доц. д-р Венцислав Димов